

Beszélgetés Kardos Lászlóval a népi kollégiumokról

2.

— *Bizonyára még rengeteg adattal gazdagíthatnád az első népi kollégium felszabadulás előtti korszakának tablóját, mégis megkérlek, foglald össze és értékelj néhány szóval az eddig elmondottakat.*

— A népi kollégiumok felszabadulás előtti korszakát jelentősnek ítélem. Először történt meg a magyar történelemben, hogy a dolgozó néposztályokból származó értelmiségiek egy szervezett csoportot alkottak. Nem véletlen a fölbukkanásuk, és nem véletlen, hogy ilyen későn történt, és nem véletlen, hogy a magyar történelemnek éppen ebben a korszakában: tehát a harmincas évek második felében. Az, ami akkoriban Európában lezajlott, és az a sok szociális gond, amelynek a megoldásáról szó van, szükségszerűen hozta létre ezt a csoportosulást. Korszakos történelmi lépés volt, hogy szerteszórva a magyar egyetemeken és kollégiumokban levő népfiai osztálykörülményeiket hozva magukkal, az osztálytudatosság kezdeti színvonala arra készítette őket, hogy olyan kezdetleges tömörülést hozzanak létre, mint például a Paraszt-főiskolások Közösségét, és ebből már természetesen folyt, hogy szociális létük biztosítása megkívánta, hogy fedezet biztosítsanak a fejük fölé. Amikor pedig ez a kis csoport egytűvé került, természetes volt, hogy átítatódott a kor alapvető ellentmondásaival, mégpedig azokkal, amelyek éppen az őket felszínre dobó osztály szociális létét voltak hivatottak megváltoztatni. Természetes volt, hogy a társaság érdeklődése a politika felé fordult, legvégén pedig a társaság egyes tagjai, ilyen vagy olyan szakmák képviselői, ilyen vagy olyan természetűek, szinte vonzódtak a reform, majd később a forradalmi politika irányába. Szükségszerűen, majd a dolog belső természetéből fakadóan természetesen jött létre az, hogy az együttélésnek kialakultak azok a formái, amik egyrészt az önnevelésnek, másrészt a társas nevelésnek a pedagógiai eszközeit is kicsiszolták. Erre is a forradalmi légkör kényszerítette őket. És abban a pillanatban, amikor ez az osztálytudatosság megfelelő tartalmat kapott, az együttélésnek egyre differenciáltabb közösségi normáival párosult, világossá vált, hogy a társaságnak egyre szervezetebbnak kell lennie, világossá vált, hogy ez a társaság meg is találja a maga orientációját a legprogresszívebb politikai nézetekben, tehát a szocializmus és a kommunizmus koncepciójában. Nem véletlen, hogy olyan korán és olyan nagy számban kapcsolódott a társaság az illegális kommunista párthoz, amely azután eldöntötte a kollégium további fejlődését, és elvitte a Magyarország demokratikus átalakítása gondolatáig, és magához az antifasiszta harchoz is, amelyben kivétel nélkül egészében megállotta a helyét. Ez a jelenség természetesen a magyar politikai életnek nem önálló tényezője volt, hanem számos összetevőjének egyike, mint ahogy maga a kollégium is számtalan más mozgalomhoz is kapcsolódott, de a magyar értelmiségnek egy számban jelentékeny szervezett csoportját alkotta, amely nevet vívott ki magának ebben az időben. Nem véletlen, hogy sok demokratikus, progresszív tevékenység a kollégium körül

---

Az interjú harmadik, befejező részét következő számunkban adjuk. (A szerk.)

rakódott le. Emlékeztem arra, hogy milyen volt a kapcsolatunk a különböző pártokkal, milyen az illegális kommunista párttal, és mennyi mindenféle akcióban, tevékenységben hogyan és miként vettünk részt. Nem véletlen, hogy ennek a csomósodásnak különösen azért, mert vonzó köntösben, mert a jövő megsejtéseként és ígéreteként jelentkezett, vonzása és hatása volt, és szerepe is ígérkezett a jövőben.

Ha mi dokumentumkötet formájában meg akarjuk írni a népi kollégiumok történetét, akkor nagyon differenciáltan meg kell vizsgálni a felszabadulás előtti helyzetet, mert minden olyan nehézség, ami a későbbiek folyamán jelentkezett, és minden olyan tehertétel is, amely a későbbiek során fölbukkant, itt felfedezhető, és csak ennek az alapos elemzése tesz bennünket alkalmassá arra, hogy meg tudjuk magyarázni, milyen erők munkáltak magában a Győrffy-kollégiumban. Politikailag fogalmazva: az elnyomott néposztályok életerejének egyik demonstratív megjelenése volt maga a Győrffy-kollégium, többek között azt példázva, hogy egy néposztályból induló fiatalok, ha az osztályélményeket és az osztálytudatosságot magukkal viszik, egy idő múlva a progresszív politikánál fognak kikötni.

— *Van-e igazság abban a gyakran hangoztatott állításban, hogy a földosztást Magyarországon a Győrffy-kollégisták hajtották végre?*

— Van igazság benne. Annál is inkább, mert a debreceni Győrffy-kollégisták részt vettek a földreformtörvény megalkotásában, amennyiben a szöveg összeállításában és bizonyos ötletek adásában is segítettek. A földreformtörvényt március 15-én hozták meg, ezt hosszú hetek tárgyalásai előzték meg, és ezekben a politikai harcokban — jöllehet a legfelső politikai körökben dőlt el — a kollégisták, a szakemberek véleményét is kikérték. Szakál Paliról, a régi győrffystáról közismert, hogy a földreform szövegezésének nagy részét ő végezte el. Az érem másik oldala az, hogy a földreformtörvény végrehajtását az érdekeltekre bízták, tehát a parasztságra, hogy az ossza szét magának a földet. Ehhez megfelelő organizációt kellett létrehozni: földigénylő bizottságokat, illetve megyei szinten földbirtokrendező tanácsokat. Ahhoz viszont, hogy ezt megyeszerte megszervezni lehessen, a végrehajtási rendeletnek megfelelően megyei és járási biztosokat kellett kiküldeni. Már a megalkotás során fölmerült, hogy ha van politikai garnitúra, amelyre ezt rá lehet bízni, akkor ez a Győrffy-kollégium tagsága. Ezt a debreceni kezdeményezést azután közvetítették a budapestiek számára is. Így adódott, hogy bekerültünk ennek az országos jelentőségű feladatnak a végrehajtásába.

De még mielőtt belekezdenék, azt akarom mondani, hogy január—február igen intenzív munkával telt el, de a munkában nem volt állandóság, mert mindenféle újabb feladatok jelentkeztek. Voltak barátaink, akik elég sűrűn váltogatták az akkori munkahelyeiket, akár pártszervezésről, akár ifjúsági szervezésről volt szó, ez meglehetősen nehéz körülmények között történt. Téli időszak volt, kijárási tilalom, a közbiztonság is eléggé bizonytalan lábakon állt, Budapesten úgyszólván a napnak csak egy töredékét tudtuk munkahelyeinken eltölteni, és igyekeztünk haza. Otthon, a Királyi Pál utcai kollégiumban vitákat rendeztünk, szemináriumokat, tisztáztuk a helyünket, a legújabb marxista irodalmat tanulmányoztuk, tele voltunk mindenféle tevékenységgel. Kollégistáink nagy része ekkor rendezte magánügyeit is. Így például a kollégium vezetői közül Gyenes Antal, Tőkés Ottó és jómagam ebben az időszakban házasodtunk, és ez az időszak egybeesett a MADISZ országos munkálataival, de egybeesett azzal is, hogy a földreformban is vegyünk részt. Úgyhogy alig zajlottak le a lakodalmaink, amelyeket közösen tartottunk, másnap az egész Győrffy-kollégium fölpackolt és három nap kalandos utazás után megérkezett Debrecenbe, ahol is az ott lakó Győrffy-kollégisták szállásán élményeinket kicseréltük, és azonnal indultunk rendeltetési helyünkre. Én a dunántúli megyék közül választottam magamnak működési területet. Természetesen szerettem volna szülőföldemre, Vas megyébe menni, de az még nem szabadult fel. Úgyhogy az akkoriban már szabad két megyét, Tolnát és Baranyát választottam. Az első eligazítást az akkori Centrál Komitében, az úgynevezett CK-ban, a Magyar Kommunista Párt központi vezetősége székhelyén kaptuk meg. Itt találkoztam először Révai Józseffel, akit mint már régebben említettem, írá-

sain keresztül ismertem. Ő is ismerősként üdvözölt bennünket, az első garnitúrában jelen lévő győrfystákat; voltunk vagy húszan-huszonketten egynéhány más barátunkkal együtt. A földreform végrehajtása nem tűrt halasztást, 15-én hozták a törvényt, és mi már 20—25-e táján indultunk is. Előzetesen azokat a szovjet tiszteket instruálták, akik megyezserte a szovjet hadsereg részéről jöttek, hogy elősegítsék a földreform ügyét. Ezek vagy velünk együtt, vagy kevéssel előtünk indultak a megyei székhelyekre. Az ügy sürgősségét jellemzi az is, hogy például Zemplén megyében a parasztok spontán hozzákezdtek a földosztásnak, és valakit hamar repülőgéppel oda kellett küldeni. Hegedüs András önként jelentkezett, és rögtön útnak is indították. A tiszántúli vármegyéket természetesen az ott levő társaság kezébe hamarosan szét is osztották. Kiss Ferencék mentek Makóra, Csanád megyébe, ugyanott működött ebben az időben Tildi István is. Pest megyébe, úgy tudom, Horváth Lajos ment, azután Bács megyébe szintén győrfysta került. Ahogy itt most a 25. évforduló kapcsán összeszámoltuk a biztosokat, megyei szinten tizenketten működtek, és járási szinten is legalább tíz-tizenkét kollégista. Ez megtisztelő feladat volt, március végétől általában április—május—júniusig kinn voltunk a terepen, és végeztük a munkát, és ahogy az ország nyugati része felszabadult, újabb és újabb biztosokat küldtek ki; többek között Zala megyébe Tóth Benedeket, Vas megyébe pedig Medve Zsigmondot. Úgy tudom, hogy Hegedüs András is, ahogy elvégezte munkáját az északi megyékben, Sopronba került. Életünk legnagyobb élményei közé tartozott ez a megtisztelő megbízás, mert egy-egy megyében földet osztani azt is jelentette, hogy tevékenykedni kellett a demokratikus pártok helyreállításában, az ifjúsági ügyek megszervezésében, anyagi erőket kellett mozgósítani, a szovjet hadsereggel kellett érintkezésbe kerülni. A szereplők részt vettek lapok indításában, politikai gyűlések megtartásában, azonkívül a közellátás nehézségei megoldásában, tehát minden felmerülő ügygel foglalkozni kellett.

Én a társaim közül elég nehéz helyzetbe kerültem, mert Tolna, Baranya megyében más feladatba is beleütköztem, mégpedig az ottani németbarát némettség ügyébe. A forradalmi határozat értelmében a németbarát németséget ki kellett telepíteni. Erre talán nem is került volna sor, ha egy másik tényező nem lép közbe. Nevezetesen a Délvidékről, másodlagos otthonaikból elmenekülő bukovinai székelységet a megyében találtam meg, részint más idemenekült székelyekkel és erdélyiekkel együtt. Mintegy tizenöt-húszezer emberről volt szó, akik otthonalanul bolyongtak. Egy kalandos budapesti utazás során, amikor azt hittem, hogy a kormány fogok találkozni, holott az még Debrecenben funkcionált, segítséget kértem és utasítást a letelepítés ügyében. Azt a határozatot hozták, hogy teremtsék rendőrséget, ezek segítségével kezdjem meg a kitelepítést, és ugyanakkor telepítsem le a bukovinai székelységet. Visszatérőben magammal vittem Illyés Gyulát és Szőnyi Tibor pártmunkást, a káderosztály későbbi vezetőjét a kommunista pártból, és őket kísértem egy-két napig a megyében, részint velük együtt részt vettem a földosztás elvégzésében. Tevékenységünk eredményesen haladt előre, bár maga a ki- és betelepítés meglehetősen zavarta a munkánkat, mert a völgyeségi járásban levő székely telepítés és az onnan való kitelepítés a járást, de más járásokat is eléggé nyugtalanította. Ugyanakkor telepítéseket kellett eszközölni Baranya megye északi részén, és a földreformot ott is elő kellett mozdítani. És mentünk előre, az akkori időszakban másfajta politikai tevékenységre is maradt idő; sőt szakmámnak megfelelően a szekszárdi múzeum széthurcolt anyagát is akkor szedtük össze, lapokba cikkeket írtunk, és másfajta munkát is végeztünk.

Úgy gondolom, hogy ugyanilyen sokféle tevékenységben vettek részt kollégista társaink is. A befutó jelentésekből, amelyeket annak idején még módom volt olvasni, kitetszett, hogy meglehetősen eréllyel hajtották végre feladataikat. Meglehetősen korlátlan hatalom jutott a kezünkbe, hiszen a karhatalommal is rendelkezhattünk. Az én megyémben is sokszor igénybe kellett venni a segítséget, mert a földosztás során az ottmaradt földbirtokosok, részint a kisgazdapártiak mindenféle manőverrel igyekeztek a munkát akadályozni, de végül is sikerült. Ott ünnepeltük május elsejét. Tudom, hogy a Pesten maradt kollégisták pedig itthon, Buda-

pesten a kormánnyal, a vezető politikusokkal együtt vettek részt az első május elseje megünneplésében.

A földreformban való részvételünket sokféle értelemben jelentékenynek ítélem. Egyrészt nagy elégtétel volt a számunkra, hogy mi, mint annak a néposztálynak a gyermekei, amely az egykori társadalom alatti helyzetéből felszabadult, azok tagjainak mi, gyermekei adhatjuk vissza a földet. Maga a földosztás ténye is óriási politikai erőket szabadított fel, és hogy ezt mi hajtottuk végre, ez a Györffy-kollégisták presztízsét országos méretekben is megnövelte. Politikai tekintélyünk megnőtt, nem volt véletlen, hogy 1945 nyarán, amikor a földhivatalok veték kezükbe a földreform további bonyolítását, és mi is hazatérhettünk a fővárosba, akkor a kormány elégedettségét fejezte ki tevékenységünk felett. A földművelésügyi miniszter, az akkori romló pénzből húszmillió pengőt utalt ki számunkra — ami pillanatnyilag igen jelentős segítség volt —, hogy a kollégiumot talpra tudjuk állítani. Ennyit tudtam elmondani a földreformról, és még azt ismételni, hogy ez volt az első olyan közéleti erőpróbánk, amelyben a Györffy-kollégium régi garnitúrája szerepelt. Valóságos vezető politikai erőnek kezdtek bennünket tekinteni az értelmiségi körök, és ez a tekintély jól jött nekünk, hiszen abban az esztendőben még több jelentős manőverbe kellett kezdenünk. Így — többek között — az ifjúság, az értelmiségi ifjúság megszervezését kellett előmozdítani, részint a magunk ügyét kellett megszervezni ahhoz, hogy a kollégiumot újra beindítsuk és nevelő munkánkat tovább folytassuk.

— *Milyen változás történt a felszabadulás után ismét meginduló Györffy-kollégium életében?*

— A földreform munkálataiból hazatérve a Györffy-kollégisták régi garnitúrája 1945 után összejött. El kellett dönteni azt a kérdést, hogy a továbbiakban mi legyen magával a kollégiummal. Január 20-án abban állapodtunk meg, hogy a sürgős és demokratikus munkákat elvégezzük, és azután megtárgyaljuk ezt a kérdést. Így került sor 1945 júniusában háromnapos konferenciánk megrendezésére. A konferencia úgy zajlott le, hogy egyrészt a tagjaink beszámoltak a felszabadulás időpontjától a konferencia időpontjáig terjedő tevékenységükről. Maga a kollégium vezetősége összegezte az ebben az átmeneti időben a kollégiumban történt eseményeket. A döntő dolog az volt, hogy a közgyűlés elhatározta, a kollégium folytatja az életét, mégpedig olyan formában, hogy most már a demokratikus körülményeknek megfelelően új alapszabályzatot készít, és azt a demokratikus belügyminiszterrel hagyatja jóvá. Az alapszabályzat újfent az autonómiára, az önrendelkezésre, az öngazgatásra épült fel, és magának a szervezetnek az előkészítése jóval megelőzte a konferenciát, sőt, úgy emlékszem, hogy a konferencia időpontjában az alapszabályzatot a belügyminiszter, Erdei Ferenc jóvá is hagyta (1945. május 2-án). Az alapszabályzatban — amit társaimmal közösen fogalmaztunk meg — lényegében lefektettük a demokratikus alapokon nyugvó Györffy-kollégium statutumát olyan értelemben, hogy konzekvensen végigvittük a demokratikus közönség összes intézményes formáját, vagyis mindazt, amit a felszabadulás előtt jónak tapasztaltunk, azt ebben az új statutumban biztosítottuk is: tehát a kollégium vezető szerveit, azután azokat a demokratikus intézményeit, amelyek a legcélszerűbben szolgálták az új generáció felnevelésének ügyét.

A konferencián előadást tartottunk a kollégiumi demokratikus nevelésről, és ezt a jövőre vonatkozóan alapelvként fogadtuk el. Mások is tartottak előadást, amelynek során tisztáztuk azt a politikát, amit az új helyzetben folytatnunk kell. Ezekkel az új elhatározásokkal a nyilvánosság elé léptünk, és a konferencia zároakkordjaként az ország vezető politikusainak a jelenlétében, azok felszólalásaival együtt szentesítettük életünknek ezt az új korszakát. Elhatároztuk, hogy száz tagot veszünk fel, hogy ezt a sajtó és hírközlő szervek útján nyilvánosságra hozzuk, és a népi fiatalságból mindazokat, akik értelmiségi útra léptek, felhívjuk, hogy jelentkezzenek felvételre, és azt is elhatároztuk, hogy a felvételi taborunkat is megrendezzük, tehát először teremtünk olyan alkalmat, amelyen felvételi módszereinket teljes méretekben alkalmazni tudjuk. Ehhez a szükséges feltételeink is megteremtődtek. Megnőtt politikai presztízsünk lehetővé tette, hogy anyagi helyzetünket tisztázzuk. Egyrészt megváltunk a Királyi Pál

utcától, és a már januárban elfoglalt Apponyi téri (ma Felszabadulás tér) épületünkbe költöztünk. Az Apponyi téri királyi bérház teljes első emeletét elfoglaltuk (február 7-én), ahol annak előtte a Német Tudományos Intézet működött. Ez bőséges lehetőséget nyújtott arra, hogy megnövekedett számú fiataljainkat le tudjuk telepíteni. Kiváló előadóterem állott a rendelkezésünkre, és rengeteg előadóhelyiség is, ahol szemináriumokat, tanulási lehetőséget, könyvtárat és egyéb hasonlókat lehetett biztosítani. Fenntartásunkra hamarosan mozit szerezünk (a mostani Bányász mozit a József körút 63. szám alatt), amelynek a jövedelme kollégiumunk fenntartását szolgálta. Megszereztük Gömbös Gyula nagytétényi kastélyát 16 hold barackossal együtt, ez is a kollégium fenntartását szolgálta, de egyéb adományokkal is rendelkezünk, és számíthattunk a társadalom további támogatására. Így esett, hogy felkészülten fogadhattuk a jelentkezőket, akiket egy hétre a nagytétényi kastélyunkban helyeztünk el, és ott a többi győrfyfista jelenlétében előre kidolgozott processzusnak vetettük alá. Ez azt jelentette, hogy a régi győrfyfisták és az új felveendők együtt éltek, összebarátkoztak, azok közben vizsgafeladatokat oldottak meg és bizonyoságot tettek arról, hogy érettek-e arra, hogy ennek a nagy múltú generációnak a sorába álljanak. Mielőtt lezajlott volna a felvételi vizsga, még egy jelentős eseményből vettük ki a részünket, nevezetesen 1945 nyarán Balatonlellén a MADISZ megrendezte a magyar főiskolai és egyetemi hallgatók konferenciáját. Pontosabban szólva: a demokratikus ifjúsági szövetség és más körök kezdeményezésére úgy véltük, megérett annak a gondolata, hogy felvessük az egyetemi és főiskolai hallgatók demokratikus szövetségének a létrehozását. A konferencia 1945 augusztusában zajlott le, mozgatói azok a győrfyfisták voltak, akik 1945 januárjától kezdve tevékenyen dolgoztak az ifjúságpolitikában, és így adódott, hogy 1945 augusztusában Balatonlellén vezető politikusok, pedagógusok, nevelők, az egyetemi mozgalomban szereplők és a Győrfy-kollégisták is nagy számban vettek részt. Előadásokat tartottak, vitatták az értelmiségi, egyetemi ifjúság gondjait-bajait, és a konferencia záróakkordjaként az új egyetemi és főiskolai szervezet, a MEFESZ létrehozásában a kollégium javaslatát fogadták el. A konferencia eredményét a sajtó közzétette, és megválasztották a MEFESZ vezetőségét, amelybe szép számmal kerültek be Győrfy-kollégisták vagy azok barátai is. Így került sor a lellei konferencia után Tétényben az említett felvételre. Száz egyetemi hallgatót vettünk fel, közöttük tíz leányt is. Ez volt az első alkalom, hogy Magyarországon felsőoktatási intézményben a koedukációt bevezették, és ez a mi életünk nagy vívmánya is. Minden együtt volt ahhoz, hogy 1945 szeptemberétől az új kollégium sikeresen ráléphessen a maga útjára.

— *1945 augusztusában tehát megtörtént Nagytétényben, a Gömbös kastélyban a felvételi táborozás. Ha jól tudom, körülbelül százas létszámmal meg is kezdtétek a Győrfy-kollégium felszabadulás utáni korszakának első esztendejét 1945 szeptemberében. Kik voltak ezek az új fiatalok, és milyen kollégiumi életet alakítottatok ki?*

— Amint említettem, azt az országos presztízt, amit a politikai tevékenységünkkel, részint a földosztás kapcsán szereztünk magunknak, azt mi az esztendő derekán kamatoztattuk. Most, hogy feljegyzéseimet néztem, látom, hogy júniusban a régi Győrfy-kollégiumnak az évszóróján az akkori magyar közéletnek, tudósoknak, politikusoknak, művészeknek nagy szeregszemléje volt, és valamennyien méltatták a Győrfy-kollégium pozitív tevékenységét. Ez nemcsak azt jelentette, hogy hízelgett a hiúságunknak és elismerése volt a pozitív munkánknak, de arra is kötelezett bennünket, hogy a továbbiak során nagyobb felelősséggel folytassuk azt. Elhatároztuk, hogy új Győrfy-kollégiumot kell létrehozni, érvényesítve mindazokat a tapasztalatokat, amelyeket a közös nevelődés során az elmúlt években megszereztünk. Nagyon alaposan készítettük elő a felvételi vizsgát is. Írásos meghívókat bocsátottunk ki, jelentkezési íveket, megszabtuk, hogy kik, hogyan, és miképp jelentkezhetnek, és a papírforma alapján kiválasztottuk azt a kétszáz főnyi társaságot, amelynek alapján mi a már említett száz főnyi kollégistát verbuváltuk. Nos, a papírforma szerinti kiválogatás megtörtént, és Nagytétényben két csoportban összehívtuk a diákokat a nyár folyamán, és ahogyan említettem, az új felveendők

együtt laktak a régi kollégistákkal, és így vizsgáztattuk őket. Ez a vizsga kellemes volt, hiszen egyhetes nyaralás keretében oldottuk meg, de az is biztos, hogy a felveendőkre legalább nyolcórányi foglalkozást szenteltünk, azon túl, hogy kollégista társaink egy-egy szobában velük külön is beszélgettek. Egy hét pontosan elegendő volt az értékelésre, amelyben maguk a főlételzők is szerepet játszottak és egymásról is véleményt alkottak. Kidolgoztunk egy olyan felvételi módszert, hogy a vizsgákon való szereplést maguk a szereplők és a régi györfyfisták is osztályozták, és maga a vizsgabizottság is minősítette. Így végső soron egy kollektív döntés során szelektáltuk magunk közé új barátainkat, úgy, ahogy az előzőekben említettem, hogy akiket nem vettünk fel, vagy úgy láttuk, hogy ebbe az alapvető gárdába nem tartozhatnak bele, azoknak a számára is reményt nyújtottunk arra, hogy majd elhelyezzük más kollégiumokban, illetve: tartsák velünk a baráti kapcsolatot, mert az ő segítségükre is számot tartunk. A felvételi kapcsolatoknak igen nagy jelentősége volt számunkra, mert láttuk, hogy sokkal több a jelentkező, az alkalmas ember, mint amennyit az első alkalommal fölvehettünk.

Úgy emlékszem vissza, hogy már 1945 őszén felmerült: nem egy, de több kollégiumra lenne szükség, és ezért már az 1945—46-os tanév során lényegében a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének a tervét kényszerültünk végiggondolni, mert azok, akik rászorultak a kollégiumi támogatásra, többnyire megfelelő alanyok voltak, hogy ebben az úttörő értelmiségi csapatban helyet foglaljanak. A felvételtől előzőleg csak annyit mondtam el, hogy 90 fiú és 10 lány került a kollégiumba. Ennél sokkal lényegesebb volt az, hogy míg a háború előtti Györfy-kollégiumnak a tagsága túlnyomó részt paraszti gyökerű volt vagy pedig a paraszti életformától elfelé tartó szülőknek a gyermeke; ebben az esetben kifejezetten munkásszülők gyermekeit is felvettük. Ha arra gondolok, hogy Pataki Ferenc, Hardy Gyula — munkásszülőknek a gyermeke — is ekkor került be, és még sorolhatnám a neveket tucatjával, akkor ez azt jelenti, hogy a kollégium alapbázisa megfelelt az országos konstrukciónak, annyiban, hogy a paraszti törzsből származó rászorultak ipari munkások, kispolgárok, kisértelmiségiek és falusi értelmiségiek gyermekeivel is kiegészültek. Itt tulajdonképpen az úgynevezett népi fogalomnak egy helyes korrekciója történt meg, amely kifejezésen már nem kizárólagosan a parasztságot értettük, hanem az egész országnak azt a dolgozó néprétegét, amely — hogy úgy mondjam — a polgárság alatt helyezkedett el, de itt-ott természetesen a kispolgári szülők gyermekeit is magába foglalta, ha a körülmények alkalmassá tették a felvételüket. Magyarországon minden vidékről kerültek fel fiatal diákok. Szelekciós elveink eddig is, ezután is közismertek voltak, illetve markánsabban megformálódva, a kollégiumot újfent osztályalapon szerveztük, de döntő volt a tehetség. Túlnyomó többségben eminens tanulókat, jeles, kitűnő érettségizetteket vettünk fel, itt-ott gyengébbeket is, mert a felvételi vizsgán egyesek értelmességi színvonala kimagaslónak bizonyult; ott eltekintettünk a bizonyítványtól, ahol a tényleges helyzet jobb volt, mint a papírforma. Nagyon lényeges mozzanat volt, hogy a gyerek fogékonysága, érzékenysége bizonyos szakmák iránt milyen mérvű, azon túl pedig azt is döntőnek ítéltük, hogy milyen érdeklődést tudott tanúsítani társadalmi kérdések, közügyek, és effélék dolgában. Az egyhetes együttélésben a társaink azt is kitapogatták, hogy milyenféle kollektív hajlandóságot árulnak el, mennyire társító hajlamúak, mennyire tudnak egy közösségbe beilleszkedni és annak milyen típusú tagjaiként szerepelnek. Mindent összevéve: meglehetősen komplex mozzanatok alapján döntöttünk. Megítélésünk szerint a jelentkezők legjavát tudtuk kiválasztani, és a későbbiek során kiderült, hogy ez a társaság abszolút többségében méltó volt a bizalmunkra, mert ténylegesen a legjobb elemek kerültek a kollégiumba. Mivel a kollégiumi felvételek sikerültek, jöllehet egy pár hónappal azelőtt országos színvonalon tartottuk meg a Györfy István Kollégium záróünnepélyét, most újfent ünnepélyes formákban nyitottuk meg az új esztendő. Itt vannak előttem az évnnyitó fényképei és előadói. Ott látható közöttük Révai József, Erdei Ferenc, Darvas József, a politikai élet több akkori vezetője, egyetemi rektorok, professzorok, egyszóval megint társadalmi nyomatékot adtunk az indulásnak. Ez újfent arra kötelezett bennünket, hogy a györfyfistáknak ezzel az új generációjával ki kell vágnunk a rezet ebben az esztendőben is.

Feladataink és céljaink ebben a szakaszban a következők voltak: az előző esztendőben kicsiszolt nevelési formákat ezúttal minél tökéletesebben alkalmazzuk. Erre módunk is nyílt. Nehézséget csupán az jelentett, hogy a régi garnitúrából úgyszólván egy-két barátunk maradt csak a Győrffy-kollégiumban; mivel azonban az volt a nevelési elvünk, hogy magából a közösségből kell szelektálnunk a különböző funkciókra alkalmasakat, tehát az 1945—46-os tanév kezdetén megválasztottuk a kollégium vezetőit és indukáltuk a különböző társadalmi szervezetek megalakítását. Amint említettem, az új alapszabály mindezt lehetővé tette, mert a társaságnak szélesebb, megkötés nélküli autonómiát biztosított, és ezzel mi éltünk is. Többek között ez volt az a korszak, amikor szorgalmaztuk a szövetkezetek megalakulását. A régi kollégiumban az 1944-es esztendő is virágkora volt a szövetkezeteknek. Az új társaságból nyolckilenc szövetkezet alakult meg, és a jelek szerint meg is értették azt, hogy egy százas nagyközösségben egy ilyen kisközösségen múlik az, hogy az élet hogyan megy tovább.

1945-ben megalakult a kollégium egy eddig teljesen új szervezete, a népbíróság is. Közgyűlés választotta meg szabályos demokratikus választással az elnökét és az ülnököket, és meghatározta, hogy mi a hatásköre, bizonyos ügyekkel milyen alkalomkor, hogyan kell foglalkozni. A gyerekek nagyon szívesen mentek bele a népbírósági játékba, mert annak idején épp az élet valóságában a népbíróságok óriási szerepet játszottak. Tudjuk, hogy akkor zajlottak a fasiszta perek, és az ország színe előtt látták, hogy milyen az, ha társadalomellenes tevékenység kerül terítékre. A később adódó esetekben a népbíróság ténylegesen megfelelt a feladatának. Ahhoz, hogy a kollégium belsőleg jól funkcionáljon, szükség volt az egész társaság demokratikusan szervezett együttműködésére, mert életkörülményeink még igen mostohák és sanyarúak voltak.

Az előbb beszéltünk birtokokról, mozikról és egyéb támogatásokról. De ez akkoriban még egyáltalán nem volt kecsesgetető, a bejövő gyerekeink bizony a szabadpiacon csereberéltek, hogy élelmiszerhez jussanak és anyagiakkal felszerelve indulhassanak. Nyomorúság volt akkor az országban, és ha a gyerekek tanulni akartak, ugyanakkor ezekkel a gazdasági gondokkal is meg kellett küzdeniök. A kollégium teljes ellátást biztosított. Száz embernek kielégítő színvonalon naponta előállítani a reggelijét, ebédjét, vacsoráját, bizony nagy dolog volt. Ezek voltak azok az idők, amikor borsót, lencsét, ehhez hasonlót evett a társaság általában, és húshoz, zsiradékhoz bizony ritkán jutott hozzá. De ezer és ezer leleménnyel segítettek a kollégisták magukon, és éppen itt mutatkozott meg a szövetkezés előnye. Az otthoniak támogatták a gyerekeket, és ez volt az az időszak, amikor az otthonról fölküldött javaknak valóban megkezdődött a közösbe adása. Minden szövetkezet kerített magának egy szövetkezeti ládát, ahol közösen tárolta az élelmiszerét, közös alkalmakat teremtett a nagy együttes étkezési alkalmon kívül. Ekkor indult meg a harc a rendszeresen hozzájárulók és a zugevők között, és bizony elég erős küzdelmet jelentett, míg a gyerekek megszokták azt, hogy az élelmiszert arányosan osszák el egymás között. Akinek a szülei nem küldtek csomagot, az másféle munkával pótolta ezt, éppen a szövetkezet érdekében. A szövetkezetek rendszerint a lakóhely szerint alakultak. Lakóhelyeiket a kollégisták szabadon választották meg, tehát társaiat is, és ezek szerint a szövetkezeteiket is maguk alakították ki. A lányok a kollégium ugyanazon emeletén, de annak teljesen elkülöníthető részén laktak, külön lányszövetkezetet alakítottak, és meglehetősen versengés indult ezekben az időkben az életük biztosítására. Annál is inkább szükség volt a szövetkezetek példás működésére, mert közelgett a tél, és bizony ablakaink nem voltak. Saját magunknak kellett gondolkodni azon, hogy hogyan tudjuk megoldani egy télen át a fűtetlen helyiségek dolgát. Csak a tanulószobákban és az étkezőhelyiségekben tudtunk fűteni, a hálószobákban nem, úgyhogy a gyerekek csomagolópapírt szereztek, olajba mártották és ezt szegezték fel üveg helyett, mindaddig, amíg megindult az üvegyártás, és az első gyártmányokból mi is hozzá tudtunk jutni annyihoz, hogy üvegezett szobákban legyünk. Össze kellett szedni a megfelelő takarókat, tisztán kellett tartani az otthonunkat. A kollégiumnak ebben az időben nem voltak takarítói, a kollégisták maguk tisztították szobáikat, a ruházatukról maguk gondoskodtak, úgyszintén a fürdésről, tisztálkodásról is, szóval, hogy úgymondjam, a szövetke-

zetek háztartásszerűen működtek, a dolgok kényszere hozta ezt magával. Az, hogy a szövetkezetek egyáltalán működtek és később sikereket értek el, annak köszönhető, hogy a kényszer rászorította őket a közösköedésre. Később rájöttek a jó ízére annak, hogy a szövetkezet nemcsak a szociális feltételeket és háztartásias követelményeket tudja biztosítani, hanem azt is, hogy bizonyos közös vállalkozásokat is elősegítsen. Közös pénzalapot létesítettek, ennek segítségével tudtak eljárni színházba, moziba, operába, fürdőbe és egyéb hasonló helyekre; közösen tudtak mulatozási alkalmakat is teremteni olykor-olykor egy-egy kiskocsmában, vagy éppen a szövetkezet keretén belül. A szövetkezetek később megteltek közös tanulási programokkal, egy szakmabeliek húzódtak kölcsönösen egymás mellé, egymást kölcsönösen segítették, azután megindultak a kollégiumi stúdiók, és ezek szemináriumszerű kidolgozását is tudták vállalni, azonkívül közös olvasmányaik felett vitákat tudtak rendezni. Később a szövetkezet méginkább kiépült, amennyiben kulturális tevékenységet folytatott. A kollégium nagy egészén belül tudott részfeladatokat vállalni; a kollégiumi megbízásokat sokszor nem is személyekre, hanem szövetkezetekre osztottuk ki, úgyhogy az életre szóló barátságok ekkor szerveződtek. Előbb említettem, hogy a kollégium konstrukciójában ekkor a vegyesség volt az uralkodó, minden szakma képviseltette magát, bőven voltak bölcészek, mezőgazdászok, orvostanhallgatók, művészek is. Volt egy-két olyan fiatal is, akit befogadtunk a kollégiumba és csak ott tette le a szakérettségét, tehát nagy kíméletre, respektusra volt szükség a kollégium életén belül ahhoz, hogy a társaság összejecsiszoldjék. De az a tény, hogy a közös sorsban mindnyájan osztoztak — végeredményben az élet meglehetősen mostoha volt szociális viszonyait tekintve, de ugyanakkor színes, változatos is —, lehetővé tette, hogy ezeket a nehézségeket könnyebben tudták áthidalni.

A mikroszervezeteknek a felállításán kívül a továbbiak során rendszeressé tettük a kollégiumi szombat estéknek az alkalmait, rendszeres előadásokat állítottunk be történelemből, irodalomból, művészettörténetből, filozófiából stb. Az előadók az ország akkori legkiválóbb szakértőiből kerültek ki. Elsősorban természetesen a marxista előadók szerepeltek, mert arról volt szó, hogy az egyetemek még a régi konstrukciójukban állottak fenn, új tanulnivalót nemigen tudtak még nyújtani. Gyakorlatilag a kollégium volt az a bázis, ahol társadalomszemléletet, bölcséletet és egyéb hasonlót, tehát az élet alapnézeteit kellett elsajátítani, s mivel olyan kiváló előadók jelentek meg, mint Lukács György, Révai József, akik a gyerekekre óriási hatást gyakoroltak, valóban igen szorgalmas tanulás indult meg, nemcsak az előadás és az azt követő vita, hanem szeminárium formájában is. Ezek a kifejezések azokban az időkben nem voltak lejáratosak, hanem egyszerűen alapformák, amelyek éveken keresztül igen sikeresen működtek.

Az előadások, szemináriumok mellett nagy látogatottságnak örvendtek az olyan találkozó is, amelyekre az országos politikai és társadalmi életnek azokat a vezetőit hívtuk meg, akik számunkra vonzó egyéniségek voltak. Ezek az alkalmak nem előadásokat, hanem beszélgetéseket jelentettek. A beszélgetés módszerét ezekben az időkben már kidolgoztuk. Nem egy témával kapcsolatban kértük meg az illetőt a beszélgetés megindítására, hanem megterveztünk tíz kérdést, elküldtük az illetőnek, olyant, amely szorosan a témához tartozott, de az illető egyéniségéhez is. És ennek a tíz kérdésnek a kapcsán a meghívottat igyekeztünk olyan helyzetbe hozni, hogy a személyi intimitásait és egyéniségének sajátos vonásait jobban meg tudjuk közelíteni. Érdekes, hogy ez a megközelítés magukat az előadókat, illetve a beszélgetést folytatókat is érdekelte, úgyhogy többszöröse lett a haszna, mintha egy szimpla előadást tartott volna, ami bizonyos mértékben személytelenné tesz.

Ezekben az időszakokban a Györfly-kollégium, amely Budapest centrumában egyszínt, nemcsak a kollégistáknak és szélesebb körben az egyetemi hallgatóknak volt a találkozóhelye, hanem minden rendű-rangú olyan embernek is, aki Magyarországon a társadalmi jövő dolgába beleártotta magát. Jóleső érzés volt ezek között a diákok között megfordulni és velük elbeszélgetni nemcsak egy szervezett alkalomkor, hanem napközi csevegés közben is. Egyre-másra adták a kilincset a kollégiumban a külföldi látogatók, akik részint hoztak valamit magukkal és

rendszerint vittek is: nevezetesen a kölcsönös élmények kicserélése során. Maga ez az egy fő-kuszba összegyűjtött nagy érdeklődés hatott a gyerekekre, és a mi társadalmi presztízsünket növelte az akkori értelmiség világában is. Akkoriban erre nagyon is szükség volt, mert tudjuk, hogy a nagy politikai meccsek még nem dőltek el, ideiglenes nemzetgyűlés működött ideiglenes főlső igazgatási kormányservekkel, és az ország készült az 1945-ös őszi választásokra, ahol ki kellett derülnie annak, hogy a felszabadított országban a rokonszenvek és az ellenszenvek milyen arányban oszlanak meg a vezető demokratikus pártok között. Ekkorra az ország az első kábulatból már talpraállt, és bizakodni kezdett, hogy ebben az országban lehet valamit csinálni.

Ebben a szituációban mi sem maradhattunk ki a játszából. A fiatal györfyfisták rokonszenve a parasztpárt és a kommunista pári között oszlott meg, bár voltak közöttünk olyanok, akik szociáldemokrata vagy a kisgazda kapcsolatokkal is rendelkeztek. Úgy emlékszem, hogy a választásokra való előkészület foglalkoztatta a kollégistákat, amikor az akkori pártszervezetek a segítségünket igényelték és a Györfly-kollégiumnak szerepet szántak a választási agitációban. Így a kollégisták ebbe a meccsbe is beleszálltak, de személy szerint is érdekelték voltak, mert ez volt az első olyan választás az országban, amikor már az ő korosztályuk is szavazhatott; számukra az személyes élményt jelentett. A választásokat megelőzték a nagy agitációk, tömegmegmozdulások, demonstrációk. Ha jól emlékszem, éppen Molnár Erik tartott előadást valamiféle marxista témáról, és a györfyfisták teljes egészében együtt voltak, sőt ahogyan szoktuk, bizonyos előadásokra — főleg a nyilvánosakra — a nagytermet is megnyitottuk, ahol ötszáz, sőt, ha nagyon igyekeztünk, ezer ember is elfért. Egy ilyen alkalomkor több ezres demonstráció zajlott le a belvárosban, és egyszer csak halljuk az ütemes kiáltozást, hogy: „györfyfisták, gyertek le, gyertek le”! Molnár Erik befejezte az előadást és azt mondta: „Gyerekek, a történelem beleszólt az ideológiába, csatlakozzunk!” És erre az egész társaság levonult. Hát ilyen idők voltak, amikor a politikának és a személyes életnek az ambíciói nagyon nagy mértékben összefolytak egymással, és ezekben a politikai akciókban a györfyfisták szívvel-lélekkel részt is vettek.

Természetesen nemcsak az országos politikai ügyekben szerepeltek, hanem elsősorban a diákügyek bonyolításában. Ahogy már az előzőekben elmondtam, azáltal, hogy a MEFESZ megindult, főiskolai és egyetemi hallhatóink a MEFESZ-szervezetek kialakításában jeleskedtek, és a MEFESZ országos főlső intéző bizottságában szintén szerepet kaptak, mégpedig irányító-vezető szerepet. Magának a szövetség programja kidolgozásában, akcióinak lebonyolításában a mi kollégistáink valóban, a szó szoros értelmében élen jártak. Hogy mennyire jelentős volt az egyetemi hallgatóság köreiből a szerepük, azt az elkövetkező akciók mutatták meg. Ebben az időben a fiatal kollégisták élete részint az egyetemen, részint a kollégiumban zajlott le, mindkét helyen politikai tartalmú tevékenységet folytattak, politikai tartalmú ismereteket szereztek maguknak, illetve az egyetem volt a gyakorló terepe azoknak a politikai elgondolásoknak, amelyeket — többek között — a kollégiumban dolgoztunk ki. Ezekben az időkben nemcsak hazai méretekben alakult ki a diákság különféle szervezete, hanem nemzetközi méretekben is. Úgy tudom, hogy Prágában ez idő tájt zajlott a nemzetközi diákság konferenciája, amelyen már ennek az új MEFESZ-nek a képviselői, közöttük több györfyfista is részt vett.

Tevékenységünket tovább folytatva: ebben az időben alapozzuk meg a folyóiratot és ennek baráti körét, a Valóság-kört. Ez a ténykedésünk körülbelül egybeesik a tanév megindításával, tehát szeptember-október lehetett az az időpont, amikor a Valóság megalakítására összegyűltünk. Szabó Zoltán lett a főszerkesztője, aki annak idején a Györfly-kollégium igen lelkes támogatója és látogatója volt. A szerkesztő bizottságban györfyfisták is szerepeltek. Akkoriban az MADISZ-lapként indult, illetve a MADISZ-ba tömörült értelmiség lapjaként, de lévén a MADISZ-ba tömörült értelmiség jórészen Györfly-kollégista, illetve Eötvös-kollégista, a szerkesztő bizottság is belőle regrutálódott. Nem véletlen, hogy a lap első számaiban rögtön jelentkeztünk, éppen a Györfly-kollégiumba került diákoknak a kérdőíveivel, a felvé-

teli kérdésekre adott válaszaik módszeres, szisztematikus szociográfiai feldolgozásával. Ez az a bizonyos *Parasztdiáksors* című cikk (Valóság, 1946. január-február. Kardos László írása), amelynek nyilván helyet kell majd foglalnia a dokumentumgyűjteményünkben, hiszen annak a tudattartalomnak az első komoly számbavétele, amelyet a gyerekek részint magukkal hozdoztak a fejlődésük során, részint pedig jelezték már az orientációs célokat is. Látszik tehát, hogy a Györffy-kollégium amikor magát is építi és kialakítja a maga belső világát, ez mindig szorosan párosult a nagyobb akciókkal, társadalmi eseményekkel, az azokban való konkrét részvétellel, ebben az esetben az országos politikával is. Azt meg kell jegyeznünk, hogy az országos politikában a kezdet kezdetétől részt vettünk, a nemzetgyűlésben Gyenes Antal volt a képviselőnk, az új országgyűlésben új képviselő, tehát minden újabb választás alkalmával más és más képviselte a Györffy-kollégiumot.

— *Kik voltak a Györffy-kollégium felszabadulás utáni új pártfogói? Megkérlek, hogy az új pártfogókat próbáld meg kicsit részletesen jellemezni, úgy, ahogy Zsindelyeket is, és azt is, hogy a kollégium élete az új alapszabályzat alapján hogyan alakult ki?*

— Erre a kérdésre könnyű válaszolni, azért, mert benne is foglaltatik abban a politikai elismerésben, amelyről a tevékenységünk folyamán szólottunk. Maga az a tény, hogy évnvi-tóink, évszázóink alkalmával a politikai élet, a koalíciós pártok úgyszólván teljes egyetértésben részt vettek — tehát a politikai pártok vezetői, főtitkárai, fő funkcionáriusai, a képviselőház, a parlament képviselői, azután a közéletben szereplő tudósok, művészek — azt jelenti, hogy tulajdonképpen az egész hivatalos közélet a pártfogóink sorába tartozott. Nem is tudom tulajdonképpen, és zavarban vagyok, hogy a Györffy István Kollégiumnak volt-e ebben az időben olyan listája, amelyen a pártfogókat, hogy úgy mondjam, a belügyminiszteri alapszabályzatnak megfelelően számba vettük. Valahogy fennforoghatott ez. Azért mondom, mert a kollégium legfőbb pártfogója ebben az időben a kommunista párt oldaláról Révai József volt, aki úgyszólván mindennapos vendégként jelenhetett meg nálunk. Ez jellemző is egyébként az akkori világunkra, hogy az ő politikai tevékenysége ezután egyszerűen felszökött. Mindannyiunkat meg lehetett ott találni, különösen az esti órákban, amikor a legkülönbözőbb politikai kérdésekben élénk viták alakultak ki. Révainak például szokása volt, hogy amit a politikai bizottság vagy a központi vezetőség éppen napirendre tűzött, azt a mi közvéleményünkkel egyeztetette vagy véleményünket kikérte. Minden jelentős, döntő politikai kérdésben ezt megtette, akár szűkebb körben, akár más alkalmakkor. Nem véletlen például, hogy Révai József, aki a kommunista párt fő ideológusaként szerepelt, az ideológiáról vallott nézeteit a mi nyilvánosságunk előtt fejtette ki legalább négy ízben, egyúttal jelezvén azt is, hogy mennyire változtak a nézetei, aszerint, hogy a nemzetközi politikai helyzet és a belső szituáció is megváltozott. Barátaink közé tartoztak továbbra is a parasztpárt legfőbb vezetői, így Erdei Ferenc, Darvas József, de rendre és sorra Illyés Gyuláék, Szabó Pálék is vendégként jelentkeztek nálunk. A koalíció teljes volt, mert Nagy Ferenc éppenúgy megjelent a körünkben mint Kovács Béla vagy Justus Pál, vagy Szalai Sándor, utóbbiak a szociáldemokrata párt részéről. Sőt, ha módszeresen utánanéznünk a dokumentumkötet és a tanulmány kapcsán, akkor egy széles lajstromot állíthatnánk fel, amelyen legalább ötven-száz olyan vezető politikust, író-t és közéleti férfit és egyéb szereplőt tudnánk felsorakoztatni, akik 1946—47—48-ig terjedően rendszeresen látogattak minket, szinte baráti kapcsolatot alakítva ki a kollégiummal. Ezeket a vezetőket mi tegeztük, és hozzájuk bármilyen gondunkkal-bajunkkal fordulhattunk; hogy úgy mondjam fiatal partnereiknek tekintettek minket, olyanoknak, akikre minden körülmények között számítani lehet. Egyébként az az érzésem, hogy a kommunista párt akkori vezető garnitúrája nem hazai rétege számára valóságos reveláció lehettünk. Itt elsősorban Révaiékat, Gerőéket, Farkasékat, Rákosiékat értem, tudniillik én emlékszem arra a találkozásra, amikor Révai 1945 tavaszán a Györffy-kollégiumba ellátogatott, egyszerűen nem tudott hová menni a csodálkozástól, hogy paraszti gyökerű, a termelésből közvetlenül kiszakadt értelmiségiek ilyen tömegesen marxista álláspontot foglalnak el, jelentékeny mértékben kommunistának tartják magukat és

társadalmi feladatok vállalására alkalmasságot mutatnak. Számára ez szokatlan volt, mert ahhoz szokott hozzá, hogy a munkások és a polgári értelmiségiek között található a marxisták, de hogy a mélyrétegekben ilyen csoportosan, ilyen határozott, demonstratív módon, az számára életének — azt hiszem — egyik legnagyobb élményét jelentette. És ameddig levegőhöz jutott, ő ezt a respektust megtartotta, mígnem a politika külső fordulat utáni időhöz tartozik. Matlatlanabbá vált és lazította kapcsolatait. De ez már az 1948-as fordulat utáni időhöz tartozik.

Tehát amikor új pártfogókról kell beszélnünk, akkor azt mondhatom, hogy azok a kommunisták és a parasztpárti vezetők voltak. De nemcsak a politikai vezetők, hanem művészek, tudósok is támogatták a kollégiumot. Ez a magatartás, hogy egy tudós, egy művész, egy zenész, egy festő is demonstratív állást foglalt valami mellett, azt jelentette, hogy a kör ily módon kiszélesedett. Ebben az időszakban még évekig élveztük a kisgazdapártnak és a szociáldemokrata pártnak is bizonyos rokonszenvét. Mindenesetre 1946 végéig bizonyosan az utóbbiakét is. Akkor történt, hogy az ifjúsági egység megbomlott, és a kisgazda párt a maga ifjúsági szekcióját hozta létre, és elindította a maga kollégiumi egyesületét (MAKE), később, 1947-ben a szociáldemokrata párt a DOKOSZ-t, vagyis a Dolgozók Országos Kollégiumi Szövetségét, de ebben a korai szakaszban még szent volt a béke, és nagy volt a reménykedés. No persze, az 1945-ös és későbbi választásokat követően látszott, hogy a feszültség egyre erősebb, és mi, mint élénk politikai szervezet ezt rögtön lereagáltuk, és sok vonatkozásban korrigálnunk kellett. El kell mondanom, hogy az akkori egyetem legfajszínűsabb tagjai is azok közé tartoztak, akik velünk rokonszenveztek. A bölcsészkaron például Viski Károly vagy Hajnal István professzor, a jogi karon Móra Elemér, aki nálunk előadást is tartott, vagy Szekfű Gyula — és még folytathatnám a sort. Kell még egy kuriózumot is megemlítenem. A romokban heverő Budapesten a mi Apponyi téri kultúrtermünk olyan célszerű központnak számított, hogy akkoriban mindenféle társadalmi szerv ott rendezte az ünnepélyeit, megbeszéléseit. Emlékszem, hogy a Magyar—Román Társaság, a Magyar—Olasz Társaság, a Magyar—Jugoszláv Társaság itt alakult meg, s ez többé-kevésbé mindig azt jelentette, hogy mi is részt vettünk a munkájában, és igen széles ismeretségre tettünk szert. Ha teszem azt vendég jött az országba, például Ilja Ehrenburg, természetes volt, hogy előadást a Györfly-kollégiumban tartott. Sokszor úgy is hirdették meg, hogy a Magyar—Szovjet Baráti Társaság előadást tart a Györfly-kollégiummal karöltve. Ilyenkor rendszerint a kollégium vezetője üdvözölte a megjelent vendégeket. Megfordult itt ezekben a korai időkben Aragon, Eluard a nyugatiak közül. Ha delegáció jött, rögtön bennünket mutattak meg: egyszerűen nagy fogalmat bonyolítottunk. A város központjában élt a kollégium, és ez döntő jelentőségű volt nemcsak a pártfogóknak és az egyetemi vezetőknek, hanem az egyetem diákságának is. Minden valamire való, magára adó egyetemi hallgató rendelkezett egy györflysta diák barátságával, és időszakonként bejárt a kollégiumba, ahol ügyes-bajos dolgaiban is eligazítást nyert. Ezekben az időkben alakítottuk ki gyakoribb érintkezéseinket az Eötvös-kollégiummal. Elmentünk hozzájuk látogatóba és ők is eljöttek hozzánk. Az az érzésem, hogy nem kis szerepünk van abban, hogy az Eötvös-kollégiumban parasztpártiakból egy markánsabb, baloldali csoport is kialakult, és ennek jelentősége lesz a későbbiek során. A mi világunk így fejlődött: a belső demokratikus konstrukció kialakult, kialakult a rendszeres előadások, önképzések, kötelező olvasmányok stb. dolga, és még meg kell jegyezni — még időben, és az egész magnós előadásom során erre nem is reflektáltam —, hogy ennek a paraszti társaságnak volt egy hátránya a polgári diákokkal szemben, nevezetesen az idegen nyelvek ismerete. Mi ezt elég korán, már a Bolyai-korszakban felismertük és gondoskodtunk a megoldásáról. Nyelvtanárokat szerződtettünk és már 1942-től rendszeresen oktattuk a nagy világnyelveket és párhuzamosan a szomszéd államok nyelvét, tehát szerbet, horvátot, szlovákot, román is. A kollégiumi nevelésnek ezt a rendszerét továbbra is fenntartottuk. A háború előtt is rangos nyelvtanárokat szerződtettünk, a háború után pedig az emberek szinte önként jelentkeztek arra, hogy nálunk nyelvet oktassanak. Teszem azt Szabolcsi Miklós, aki középiskolai tanár volt, önként felajánlotta a francia oktatását, olyan buzgón, hogy a kollégisták rögtön hozzákezdtek Politzer könyvének a lefor-

dításához, úgyhogy ez a könyv a Györfly-kollégium neve alatt egy akkori Szikra-sorozatban meg is jelent. (Politzer, Georges: A filozófia alapelvei. Fordította a Györfly István Kollégium francia nyelvi munkaközössége, Szabolcsi Miklós vezetésével. Budapest, 1949.) Ezt azért mondom, mert a napnak úgyszólván minden perce és minden órája be volt osztva. A mai visszaemlékezők mondják: nem is tudják, hogy lehetett annyi dolgot ezekben az időkben elvégezni. Nyilván úgy, hogy a kor szelleme teljes egészében áthatotta ezeket a fiatalembereket, és valósággal habzsolták a teendőket és egyre inkább belementek. No, és a Györfly-kollégium különösen ebben az első esztendőben privilegizált helyzetben volt, mert a kor legnagyobb szellemi kapacitásaival tudott összejönni, a politikát első kézből ismerte meg, ha ideológiáról volt szó, olyanokkal oszthatta meg gondját mint Lukács György, aki eligazította a filozófiai és művészeti kérdésekben, egyszóval a mindenkori fejlődő fiatalság álmát valósította meg, egy szuperiskolát, ami ebben az időben telítve volt a nyomor és az alacsony technikai és szociális színvonal nyomasztó terheivel, de annál nagyobb lehetősége nyílt az eszmei és kulturális szárnyalásra.

Hogy ebben a korban egy ilyenfajta kollégiumnak milyen volt a kisugárzása és a hatása, azt mutatja az is, hogy igen gyorsan követendő példára talált. Nevezetesen az egyetemeken megjelenő fiatalság, amely ilyen kollégiumi keretekben szeretett volna művelődni, nevelődni és szociálisan is indokolt módon, nagyobb számú volt, mint a Györfly-kollégistáknak jelentettek száma, és spontánul felmerült más kollégium megalakításának a gondolata. Itt mindenekelőtt a Petőfi-kollégium létrejöttéről kell beszélnünk. Egy Györfly-kollégista, aki a háború előtt a kollégium tagja volt, azután katonának került a keleti frontra, ott tiszt lett, és amikor nálunk jelentkezett, egy viszonylag másfajta fiatalemberrel álltunk szemben, mint a régebbi korszakban, ezért a magatartását nem tudtuk rokonszenvvé nézni. Mivel tanulmányait még nem fejezte be, a régi kollégisták elutasító magatartását sérelemnek véve, a maga útjára tért, és mivel kapcsolatai voltak az építőmunkásokkal, és azt megelőzően néhány baloldali politikussal, a Györfly-kollégiumban tanultakat hasznosítva nekiállt egy új kollégium létesítésének. Rászoruló diákra is, társakra is akadt, és így megszerezték a Kelenhegyi úton egy romos villa tulajdonjogát, és az építőmunkások segítségével elindították a Petőfi-kollégiumot. A Petőfi-kollégium körülbelül harminc-negyven tagot számláló társintézményként kezdett működni ugyanazzal a belső berendezkedéssel, ugyanazoknak az elveknek az alapján mint a Györfly-kollégium, pártfogó testületet és egyéb hasonlót hozott maga köré, amely anyagiakkal és egyéb hasonlókkal is támogatta. Munkálkodásuk sikerre vezetett, és mi ezt rokonszenvvel is vettük, mert tagjai között voltak olyanok is, akik a Györfly felvételin nem kerülhettek be, és szerencsés megoldás volt számukra, hogy egy ilyen lehetőséghez jutottak. Nem is volt baj a kollégiummal az esztendő végéig, hiszen akkor még a talpraállás gondoljaival küszködtek ők is, de 1946-ban más igények is jelentkeztek, például az orvostanhallgatók úgy látták, hogy szükségük lenne egy kollégiumra, a színészhallgatók is úgy látták, hogy szükségük lenne valamilyen otthonra. Az MNDSZ (Magyar Nők Demokratikus Szövetsége) keretében is mozgolódás támadt, hogy az egyetemre kerülő lányoknak is kellene egy fészek. Egyszerűen a levegőben volt, hogy a feltörekvő néposztályok gyermekeinek is kéne otthon teremteni, és ezek az észleletek, amelyekről közvetlenül és közvetve is tudomásunk volt, és amely szükséglet az egyetemi hallgatók szövetségében is jelentkezett, elindította nálunk azt a gondolatot, hogy erre valamiképpen megoldást kéne találni. Így a Györfly-kollégium hosszas próbálkozás után eljutott ahhoz a tervéhez, hogy egy kollégiumlétesítő mozgalmat hozzon létre, és ehhez a társadalom támogatását is megnyerje.

TASI JÓZSEF